

Sacramentsdag / 14 juni 2020

Exegetische notities eerste lezing

Deuteronomium 8,2-3.14b-16a

De eerste lezing is samengesteld uit twee fragmenten uit een wat langere redevoering van Mozes over honger en welvaart. Die toespraak bouwt hij in vier stappen op. Allereerst doet hij een beroep op Israëls beproeving in de lange veertigjarentocht in de woestijn. Het volk leerde honger te lijden om te beseffen dat er belangrijkere dingen zijn dan voedsel. In de - voor de lezing weggevallen - tweede stap bezweert Mozes zijn volk vanwege hun welvaart JHWH niet te vergeten. Hij wilde Israëls bereidwilligheid testen en het volk ook laten ervaren dat voedsel niet de enige grond van bestaan is. In de derde stap wordt deze zelfde gedachte herhaald. Vanuit welvaartshoogmoed is het volk geneigd God te vergeten. En tot slot - ook buiten de lezing - waarschuwt Mozes dat het volk zich bewust moet blijven dat het zijn welvaart aan JHWH heeft te danken. Weerstand tegen JHWH heeft onherroepelijk verlies van die welvaart tot gevolg.

Mozes spreekt over de vernedering en het op de proef stellen van het volk door JHWH. Het lijkt alsof honger hier goddelijk wordt gesanctioneerd. Of wil de schrijver ons duidelijk maken dat er naast fysiek voedsel ook geestelijk voedsel nodig is? Is dat de reden dat JHWH op wonderlijke wijze manna uit de hemel laat neerdalen en op wonderlijke wijze water uit een rots laat ontspringen? Samen met het paaslam en de askoek van Elia¹ wordt het manna traditioneel beschouwd als voorafbeelding van de eucharistische gaven. Over de kwartels spreekt de schrijver hier opvallend niet². Is dit voedsel niet wonderlijk genoeg voor hem?

Exegetische notities antwoordpsalm

Psalm 147,12-13.14-15.19-20

De zes psalmen waarmee het gelijknamige bijbelboek eindigt, worden gewoonlijk gezien als een op zichzelf staande reeks lofzangen. Elk ervan roept op zijn manier op JHWH lof te zingen. Als groep worden ze binnen het jodendom ook wel genoemd het kleine *hallel*, de lofzang. De antwoordpsalm bevat werkwoordsvormen die consequent duurzaamheid en herhaling aanduiden. Het woord van JHWH speelt daarin een belangrijke rol: het daalt neer uit de hemel en doorkruist de aarde, maar is ook gericht op een mens, in dit geval aartsvader Jakob. Het thema voeding, hier *met tarwebloem*, speelde ook al in vers 8 van deze psalm. Het zou als tekstkeuze binnen deze antwoordpsalm op deze speciale dag niet misstaan hebben.

Exegetische notities tweede lezing

1 Korintiërs 10,16-17

In het tiende hoofdstuk van zijn eerste brief aan de christenen in Korinte begint Paulus met een waarschuwend voorbeeld van Israël in de woestijn. Die navertelling plaatst hij binnen een sacramentele interpretatie. In de twee verzen van de tweede lezing verwijst Paulus uitdrukkelijk

¹ 1 Koningen 19,6.

² Zie Exodus 16,13 en Numeri 11,31-34.

naar de eucharistie. Hij geeft met deze twee verzen al een bestaande traditionele uitleg van Jezus' woorden bij het laatste avondmaal. Kernwoord in de uitleg is het woord 'gemeenschap' - *koinōnia* in het Grieks van de grondtekst en *communicatio* in de Latijnse Vulgaatvertaling. Het is in bijna alle talen een woord met een intense lading, variërend van lichamelijk seksueel tot geestelijk mystiek.

'Breken' is voor Paulus 'gewoon' een dagelijkse handeling van de vader bij het verdelen van het brood onder zijn gezinsleden, maar houdt tevens de symboliek van 'delen' in.

Exegetische notities Evangelie

Johannes 6,51-58

In Psalm 41,10 wanhoopt de psalmist dat zelfs zijn vertrouwde vriend met wie hij zijn brood deelde tegen hem in opstand is gekomen. Johannes laat ze Jezus later citeren in zijn evangelie.³ Je zou die tekst kunnen beschouwen als het middenpaneel van een triptiek. Het linker paneel is dan de 'broodrede'-perikoop die Jezus uitsprekt in de synagoge van Kafarnaüm⁴ De evangelielezing van vandaag bevat acht verzen uit deze rede. Het rechterpaneel is dan de derde verschijning aan de leerlingen.⁵ In de beide zijpanelen biedt Jezus brood aan. Wordt dit brood gegeten of niet? En zo ja, kan brood eten vijandschap voorkomen? Door zijn herhalingen en samenvatting geeft Jezus zelf de hoofdgedachte aan. Hij spreekt hier - in woorden die op de eucharistie vooruitlopen - over de verwantschap tussen hem en de gelovigen, zoals die ontstaat en onderhouden wordt door het gelovig eten. Deze band wordt in een gezaghebbend handschrift uit de 5e/6e eeuw nog versterkt door de toevoeging na vers 56: *zoals de Vader in mij en ik in de Vader; voorwaar, voorwaar ik zeg u, wanneer gij het lichaam van de Mensenzoon niet neemt, zoals het brood des levens, hebt ge uw leven niet in hem*. Vanwege de eet- en broodsymboliek komen in deze perikoop nogal wat zaken voor die lastig te begrijpen en te verklaren zijn. Dat niet alles sluit als een bus, ligt misschien wel in de aard van het onderwerp. Duidelijk is dat in de synagoge van Kafarnaüm de accenten worden verlegd in de verhouding tussen Jezus en de joden. Het 'protesteren' tegen Jezus uit het voorafgaande⁶ maakt hier plaats voor een joods onderonsje van 'met elkaar in twist' zijn. De verwarring is groot. Het uittocht-verhaal zal hier waarschijnlijk model hebben gestaan. Het volk mort tegen Mozes en Aäron omdat het geen brood heeft, waarna hetzelfde volk Mozes verwijt dat het niets te drinken heeft.⁷ Waren de woorden van Jezus in het voorafgaande⁸ onbegrijpelijk, nu zijn ze zelfs een onmogelijk en onwenselijk kannibalisme in de opvatting van de joden. Maar Jezus zet deze onmogelijkheid om in een noodzakelijkheid. De keuze voor of tegen Jezus is een keuze voor of tegen het leven zelf.

³ Johannes 13,18.

⁴ Johannes 6,22-59.

⁵ Johannes 21,1-14.

⁶ Johannes 6,41 in de Nieuwe Bijbel Vertaling (NBV).

⁷ Exodus 16,2 en 17,2.

⁸ Johannes 6,41-51.

Themastelling

Sacramentsdag, officieel ingesteld in 1264, kon Maarten Luther niet bekoren. Hij noemde het de meest afkeurenswaardige feestdag van de kerk. Deze mening heeft niet verhinderd dat het feest tot op de dag van vandaag gevierd wordt, in sommige streken gepaard gaand met een processie. Dit jaar is gekozen voor het thema 'Eten om te leven'. De eerste lezing leert dat voor werkelijk leven meer nodig is dan strikt voedsel. In de tweede lezing stelt Paulus dat 'communicatio' bindt. Naar aanleiding van de evangeliëlezing kunnen we de conclusie trekken dat het sacrament van de eucharistie het vieren van leven is dat door God wordt bewaard tegen eeuwig bederf.